Remonstranten Rotterdam

Digitale kerkdienst 16 januari 2022

Thema: ‘Anders kijken’

Voorganger: dr. Koen Holtzapffel

Op 5 december presenteerde ons gemeentelid Titus van Hille een tweede boekje over het interieur van ons kerkgebouw, de Rotterdamse Arminiuskerk. Het eerste ging over de mozaïeken in deze kerk, het tweede over de beeldhouwwerken. Van de hand van beeldhouwer Simon Miedema. Ook al weten veel gemeenteleden best dat er het nodige aan kunst in het kerkgebouw te vinden is, het is veel meer dan je als oppervlakkig kijker op zondagmorgen tijdens de dienst ziet.
De reactie op de boekjes luidt dan ook vaak: dankzij deze boekjes kijk je toch weer anders naar het kerkgebouw. Er is veel meer te zien dan we gedacht hadden en het gaat dankzij de bijgevoegde informatie ook veel meer leven. Het roept tegelijk ook de vraag op: hoe kijken we dan gewoonlijk naar gebouwen, naar voorwerpen, maar ook naar mensen? Hoe bewust kijken we, hoe oppervlakkig, vluchtig, bevooroordeeld. En hebben we vooral oog voor het bijzondere of zien we ook het mooie van het alledaagse? Nemen we tijd en rust om echt goed aandachtig te kijken, op te gaan in wat we zien en ons te verwonderen? Of laten we ons leiden door onze agenda, hebben we haast en jakkeren voort? Dan zal veel ons ontgaan.

Schepping der dieren, Tintoretto

Anders kijken, een boekje over het kerkgebouw nodigt daartoe uit. De gelezen psalm (Psalm 104 in de vertaling van Huub Oosterhuis) nodigt er ook toe uit. Want de natuur wordt hier bezien vanuit een goddelijk perspectief. De psalmist verwoordt in religieuze taal iets dat hij ziet, ervaart, als hij naar de schepping kijkt. Hij ziet niet alleen een product van onze eigen handen, natuur die ons toebehoort en ter beschikking is gesteld om te exploiteren. Nee, hij ziet een werkelijkheid die hij ervaart als geschapen, als opgenomen in een omvattende goddelijke werkelijkheid waarvan ook wij zelf deel uitmaken. Een werkelijkheid waarvan wij mensen mogen genieten maar die we ook respectvol moeten behandelen, die we stil en aandachtig moeten bezien en waar we dankbaar voor mogen zijn. Ontvankelijk, in wakkerheid en verbondenheid met al wat leeft zoals de remonstrantse belijdenis dat zo mooi zegt. Kortom, de psalmist nodigt ons uit op een andere, respectvolle en onbaatzuchtige manier naar de werkelijkheid om ons heen te kijken. Door die werkelijkheid te verbinden met een scheppende kracht die de aarde vast grond, tot in eeuwigheid wankelt zij niet. In alles ziet de psalmist de wijsheid van die kracht spreken, het is een kracht die de aarde een nieuw gezicht geeft. ‘Maar zendt Gij uw geest, dan worden zij herschapen, Gij geeft de aarde een nieuw gezicht.

Door informatie ga je anders kijken, door religieuze taal, en ook doordat opnieuw verbonden wordt wat eerst gescheiden was. Het laat zich mooi illustreren aan de hand van de twee panelen die in Dordrecht de Sint Elisabethsvloed uitbeelden. Een vloed die het land onder Dordrecht overspoelde op 19 november 1421, 600 jaar geleden.

De panelen zijn in Dordrecht te zien op een tentoonstelling met als titel: Elisabeth en de Vloed. De tentoonstellingscatalogus vermeldt dat de twee panelen ooit de linker en rechter buitenvleugel vormden van een altaarstuk, gewijd aan de heilige Elisabeth van Thuringen. De binnenvleugels van het altaarstuk behandelden het leven van de heilige Elisabeth. In de 19e eeuw werden binnen en buitenpanelen van elkaar gescheiden. Elisabeth van de beelden van de vloed. Ze werden los van elkaar aanschouwd. Maar als je eenmaal weet dat die panelen oorspronkelijk bij elkaar hoorden, dan ga je er heel anders naar kijken.

Elisabeth van Thüringen

Nakomelingen van de slachtoffers van de watersnoodramp van 1421 lieten een altaarstuk maken. Met op de buitenkant de vloedpanelen en op de binnenkant het leven van de 13e-eeuwse heilige. Elizabeths naam werd met de ramp verbonden, omdat de ramp zich voltrok rond haar naamdag. Ze was hét voorbeeld van barmhartigheid en van liefdadigheid. Ze had haar korte leven gewijd aan zwakken en zieken in de samenleving. Haar prominente aanwezigheid nu op het oorspronkelijke altaarstuk bepaalt hoe we naar de vloedpanelen moeten kijken. Het begint dan op te vallen dat de stad Dordrecht prominent in beeld is gebracht, met name ook de Grote Kerk. De nakomelingen van de slachtoffers wilden de stad bedanken voor de genoten gastvrijheid in tijden van nood. De vloedpanelen bevatten dan ook verwijzingen naar religieuze voorstellingen. De tocht van de watersnood-slachtoffers richting Dordrecht doet denken aan Jezus' kruisweg. Jezus draagt het kruis op zijn rug zoals de man op de voorgrond van het paneel een zak met spullen op zijn schouders heeft. Jezus loopt bovendien vaak in een stoet, zoals de slachtoffers op de afbeelding zich ook in een stoet, een processie door het landschap bewegen. Bij de Dordtse stadspoort zou je kunnen denken aan het hemelse Jeruzalem. Dordrecht als een aards Jeruzalem waar de slachtoffers verlost werden van hun ontberingen gedurende de storm. Zo was Dordrecht in de voetsporen getreden van de heilige Elisabeth en werd daar in het altaarstuk voor bedankt. Bovendien werden de kijkers naar de panelen natuurlijk ook zelf uitgenodigd om liefdadigheid te betrachten. In navolging van de beroemde werken van barmhartigheid van die Hongaarse koningsdochter Elisabeth.

Hernieuwde verbinding van wat in de loop der tijd van elkaar verwijderd was geraakt, extra informatie, religieuze taal om onze werkelijkheid te beschrijven, het kan allemaal leiden tot een andere, een verrassend nieuwe manier van kijken. Een bekende theoloog heeft eens geschreven dat geloven te maken heeft met een open, ondogmatische houding waarin God de ruimte krijgt om zich op een verrassende manier aan ons te tonen. Niet zozeer in wat wij zelf allemaal presteren en doen, maar in wat ons overkomt, in wat we zien als we ons werkelijk openstellen en ontvankelijk zijn. Geloven als een uitnodiging om anders, creatiever te kijken naar de wereld om ons heen en naar onszelf. Met open ogen.

Zoals Sytze de Vries dichtte in zijn gedicht met notabene als titel 'De ogen dicht':

Wij lopen met de ogen dicht; nog is de dag niet echt geboren.
De last van wat geweest is ligt nog als een steen op ons. Wij horen

ternauwernood elkaars verdriet. Dat een gemis zo kan verdoven.
Want die wij deelden is er niet. Hoe zouden wij het licht geloven?

Toch loopt het licht op ons vooruit. Waar wij alleen maar schreien konden,
heeft God de dag al ingeluid, volop doet reeds zijn licht de ronde.

Amen